

Zeg eens eerlijk

De situatie van de VVD en PvdA is uniek: nooit eerder konden ze zonder deelname van een derde partij een meerderheidskabinet vormen, en nooit eerder was een dergelijk grote bezuinigingsnorm al vóór de formatie afgesproken. Met redelijk links en redelijk rechts om de tafel zou er dan ook snel een behoorlijk regeerakkoord moeten kunnen liggen. Maar eerlijk gezegd, het is eerst zien en dan geloven.

De twee partijen moeten overeenstemming vinden over tal van gevoelige beleidsonderwerpen en dat gaat niet altijd goed, zoals bij de formatie in 2010 weer bleek.

Natuurlijk willen de partijen snel een stabiel kabinet vormen. Maar onnatuurlijke concessies aan idealen, beloftes en voorkeuren doet niemand van harte. Dat PvdA-leider Samsom na het sluiten van de stembus liet weten dat de campagne nu pas echt begonnen was, klonk dan ook redelijk en eerlijk. Al gaf het meteen ook aan dat de partijen weer in de campagnemodus zitten en dus niet altijd het eerlijke verhaal vertellen. Ook tijdens de onderhandelingen zal de vraag zijn wat de uitspraken van de heren politici waard zijn. En als de partijen niet eerlijk tegen elkaar zouden zijn, komen ze dan wel tot een efficiënte verdeling van beleidsmaatregelen? Zijn ze in staat om beleid af te spreken waarbij kiezers het meest gebaat zijn?

In *The Economic Journal* van deze maand beschrijven Engelmann en Grimm (2012) de rol van eerlijkheid in onderhandelingen. Partijen zijn geneigd tot het overdrijven van hun eigen voorkeuren, als de andere die niet precies kennen. Dit leidt vervolgens tot inefficiënte uitkomsten omdat de partij die het hardste roept haar zin krijgt, en niet degene die het meeste waarde hecht aan het wel of niet doorzetten van een maatregel. In een politieke context weet de ene partij bijvoorbeeld niet exact hoever de andere wil gaan om een beleidsvoorstel door te zetten of terug te trekken. In het ergste geval benoemen partijen elk beleidsvoorstel tot breekpunt, waarop ofwel een patstelling volgt ofwel een loterij.

Gelukkig biedt de theorie ook ruimte voor oplossingen. De voorwaarde is een beperking op het aantal keren dat een partij een sterke voorkeur kan uitspreken, in lijn met een realistische verdeling van het aantal keren dat ze een sterke ofwel zwakke voorkeur uitspreken. Dit ontmoedigt overdrijven en dwingt partijen tot meer focus op hun werkelijke prioriteiten. De beperking kan exogeen zijn maar ook endogeen. In het exogene geval legt een centrale autoriteit

GELIJN WERNER

Redacteur ESB

g.werner@sdu.nl

partijen op hoe vaak ze zich sterk mogen uitspreken voor maatregelen. In laboratoriumexperimenten hiermee bleken deelnemers heel eerlijk tegenover elkaar over hun voorkeuren. Een uitgesproken sterke voorkeur was vaak oprecht, en de maatregelen werden vaak gekozen op basis van feitelijke in plaats van geveinsde sterke voorkeuren. In het endogene geval hangt de eerlijkheid af van de vorm van sociale interactie tussen onderhandelingspartners. In de experimenten hiermee bleken deelnemers eerlijker te zijn als ze konden overstappen op onderhandeling met een concurrerende partij. Beide restricties blijken onderhandelingspartners dus zowel in theorie als in praktijk te

ontmoedigen om te overdrijven.

Het is – op basis van deze bevindingen – eerlijk gezegd twijfelachtig of een snelle en effectieve formatie er echt van komt. Dat bij ons nu slechts twee partijen nodig zijn voor een meerderheidskabinet, die het eens zijn over het niveau van de bezuinigingen, doet het formeren eerder kwaad dan goed. Geen van beide partijen kan eenvoudig overstappen naar een nieuwe onderhandelingspartner, zoals in 2010 toen de PvdA haar hand overspeelde. Zonder concurrentie ontbreekt een stimulans om volledig oprecht te zijn over beleidsprioriteiten. Ook het afgesproken budgettaire plafond biedt deze stimulans niet. De partijprogramma's blijven hier afzonderlijk al ongeveer onder, zo blijkt uit de doorrekeningen van het CPB. Verdere programmaconcessies tijdens de onderhandelingen zijn daarom budgettair niet nodig, en overdrijven blijft lonen.

De eerlijkheid gebiedt ook te zeggen dat er geen wettelijke procedures voor coalitiebesprekingen bestaan. In een land met doorrekeningen, peilingen en fact-checkers kunnen partijen achter de schermen van de coalitiebespreking ineens roepen wat ze willen. Misschien dat formele mechanismen denkbaar zijn die politieke partijen van bovenaf dwingen zuinig te zijn bij het uitspreken van beleidsvoorkeuren – wie zal het zeggen. Nu is er geen aanleiding om te veronderstellen dat de VVD en de PvdA niet zullen overdrijven om hun plannen zo veel mogelijk het regeerakkoord in te krijgen, met inbegrip van de maatschappelijk minder gewenste maatregelen.

LITERATUUR

Engelmann, D. en V. Grimm (2012) Mechanisms for efficient voting with private information about preferences. *The Economic Journal*, 122(563), 1010-1041.

De auteur heeft verklaard dit artikel alleen te publiceren in ESB en niet elders te publiceren in wat voor medium dan ook. Het is wel toegestaan om het artikel voor eigen gebruik en voor publicatie op een intranet van de werkgever van de auteur aan te wenden.